

Østervrå skole

SPEJLET *ET TILBAGEBLIK*

Østervrå Lokalhistoriske
Forening

I dit ansigts sved

Af Inger Nielsen

Sidste år fik jeg overladt nogle gamle papirer, som min mor havde opbevaret i ca. 20 år. Det var bl.a. min oldefar Jens Christian Jensens regnskabsbog samt nogle gamle dokumenter fra slægten: skøder, lånedokumenter og lignende. Det viste sig, at min oldefar - foruden regnskabsbogen - også havde ført dagbog i 10 år af sit liv. Mest om hvad han havde lavet dag for dag, men også notater om sit private liv. Når man nærlæser denne dagbog og de øvrige notater, oprulles der et liv, der foruden slid og slæb også viser oldefars opvakte sind og hans medleven og medvirken i den andelsbevægelse, der tog sin begyndelse i hans manddomstid.

Oldefar Jens Christian Jensen blev født den 17. februar 1855 på Mylundsmark, også benævnt Gl. Skole eller Mylundhus i nogle af papirerne.

Han var ældste søn i Jens Christensens andet ægteskab med Kirsten Jensdatter fra Svennum i Jerslev. Jens Christians far var murer om sommeren og vandrelærer om vinteren og lige god til begge dele efter hvad der fortælles. Jens Christians gode skolekunderskaber vidner om, at han måske i kraft af sit gode hoved har vandret med sin far og måske optrådt som hjælpelærer som stor dreng. Ellers vides intet om hans barndom. Han blev konfirmeret i 1869 og derefter sat i smedelære.

Jens Christians regnskabsbog begynder i 1875, heri kan man læse, at han har arbejdet hjemme i Mylund det meste af tiden, f.eks. lagt 4 gl. sko 66 øre, lavet en nøgle 40 øre. Men meget af tiden har han også smedet ude på gårdene, så var betalingen 1 kr. om dagen, og så fik han nok også kosten. På de store gårde, f.eks. Tidemansholm eller Fjeldgård, kunne han smede flere dage i træk. Sjovt er det at læse i regnskabsbogen, hvordan der var forskel på folk. Nogle kunder bliver benævnt "hr. proprietær", andre kun med "hr.", mens

de almindelige gårdmænd blot er nævnt med navnet, men uden titel. Der er også en enkelt "madam" mellem kunderne, sandsynligvis en gårdmandskone, der sad enke.

I 1876 bliver han som tyveårig gift første gang med Marianne Jensen fra Enslev ved Grenå. Hun var otte år ældre end ham og havde en dreng, der nok var født uden for ægteskab. Drengen hed Marius, og var på det tidspunkt 3 år. Jens Christian omtaler siden i dagbogen denne dreng med stor glæde. Måske kommer de 2000 kr, han omtaler i sit brev om alderdomsunderstøttelse, fra dette giftermål, idet Mariannes forældre var velaflagte gårdfolk. Måske blev disse 2000 kr brugt til at redde familien fra at komme på fattiggården, da han i 1876 overtager den Gl.Skole i Mylund. Hans far var på det tidspunkt 78 år, og hans yngste barn var 12 år.

I 1878 er der fra 15. april til 15. oktober intet skrevet i regnskabsbogen. Men det fremgår af nogle bevarede breve fra Marianne, at Jens Christian var indkaldt til sikringsstyrkerne i Aalborg. I 1879 får han tjenesteudygtighedspas, sandsynligvis på grund af en brokklidelse, som plagede ham resten af hans liv. Hans første kone døde i 1880 af tuberkulose, og den dag, hun blev begravet, "døde også det yngste barn. Han blev ret hurtigt gift med Mariannes søster, Anne Marie, men allerede efter 2 års ægteskab dør hun i barselsseng ved det andet barns fødsel. Jens Christian var nu i en alder af 27 år enkemand for anden gang og havde ansvaret for en børneflokk på fire, hvoraf den mindste var 14 dage gammel, og den sidste af Mariannes drenge, den seksårige Jens Ditlev, var syg af tuberkulose.

Hvordan han klarede disse problemer, får man et indblik i ved at læse dagbogen, som han begyndte at skrive i maj 1883. Hvordan han har haft overskud til trofast at skrive hver dag, forstår man næppe. Ganske vist har han kun skrevet en linje for hver dag, og det meste er notater om, hvad han har lavet i dagens løb. Man får et godt indblik i hvordan hans dage er gået. Ofte har han arbejdet på gårdene i omegnen, snart som smed, men også ved

almindeligt landbrugsarbejde som daglejer. Utallige er de læs møg, han har forket, og at der ofte var en vandring på syv-otte kilometer i hver ende af arbejdsdagen, har jo kun været naturligt.

Men husmandsbruget i Gl.Skole bliver ikke forsømt. Han har været en mand, der har vidst noget om landbrug, han skriver atter og atter om, at han har kørt mergel, brækket hede og pløjet brak, foruden at han også fik plantet læ omkring de sandede marker. Når der var en pause i landbrugsarbejdet, arbejdede han med at bygge Gl.Skole op. Hele sommeren 1883 noterer han, at han har lagt mur, ind imellem har han skåret lyng til tag og lavet tømmer til spær o.s.v. I oktober bliver taget mønnet, og så går det igen løs med at køre mergel. Da han kun havde 1 hest, måtte han ofte spænde en ko for til hjælp med de tunge læs. Det ser ud til, at han på det tidspunkt har været alene om husholdningen, måske med lidt hjælp af sin mor, Kirsten Jensdatter. Han noterer i dagbogen når han har kærnet og bagt. Smørret har han åbenbart solgt, for der er et regnskab, som viser, at han fra maj 1883 til april 1884 har solgt smør for i alt 172 kr 91 øre.

Søndage var fridage. De allerfleste søndage var han i kirke, og ofte gik han til alters. Det var mest Jerslev kirke han gik i, og tit er det nævnt, at han var hos provsten. Om det var på grund af de moderløse børn,

eller om den opvakte bonde kunne have andre ting at drøfte med præsten vides ikke.

Som regel gik han efter kirke til Koldbro og så til Marianne, og derefter til Ulvsmose for at se til Karl. Disse børn af andet ægteskab har åbenbart været anbragt i pleje, måske på grund af smittefare fra den syge Jens Ditlev. I februar 1884 dør Jens Ditlev, og allerede i maj 1884 hentes Karl hjem.

I 1884 går han tit i kirke i Tårs, samtidig går han til missionsmøder samme sted. På dette tidspunkt kommer åbenbart min oldemor, Hanne Nielsen, Sønder Hjabellund, ind i billedet. Hun havde lært som syerske og tjente sit brød som omvandrende sy pige. Hun var på det tidspunkt 22 år gammel. I februar 1885 noterer Jens Christian i sin dagbog: 17. februar ingenting bestilt, fyldt tredive år. Det er nok den eneste dag, han har holdt fri i hele sit liv. I marts 1885 går det løs med murlægning og indretning af aftægtsstue til moderen. Denne gang bliver der endda lagt gulvbrædder, som han selv høvler. Endelig om formiddagen den 31. marts flytter han moderen og gør hendes seng i stand, og om eftermiddagen holder han bryllup med Hanne i Taars Kirke. Allerede dagen efter brylluppet kører de til Koldbro og henter datteren Marianne hjem. Det ses af dagbogen, at der nu er kommet en dygtig, ung kone i huset. Der bliver bygget mælkestue og sat gruekeddel op, flyttet vægge og flyttet døre. Samtidig passer han stadig sit landbrug og har arbejde på bøndergårdene i nabolaget. I november får han lavet en ajlebeholder, han vidste nok, hvad gødning betød for hans jord.

I 1886 hjælper han mere og mere til i Hjabellund, og det fortsætter indtil 1888, hvor han overtager Hjabellund, vist nok fordi de ikke længere kunne klare økonomien. Men samtidig beholder han Gl. Skole. I december 1886 fødes deres ældste barn. Jens Ditlev. Derefter kommer der som regel et barn hvert andet år. I alt fik Jens Christian og Hanne 11 børn, men tre døde inden de blev voksne.

I disse år arbejdes der også med mejeriplaner, og allerede i 1887 er der mejeri i Mylund. Det skyldes nok for en stor del Jens Christians fremsynethed, at der i det lille samfund er rejst et mejeri, samtidig med at der bliver bygget et i Jerslev. Fra nu af bliver det ofte nævnt, at han er til møde i mejeriet. Han har nok også

været med i Andelsslagteriet i Hjørring, oprettet 1891, idet han ofte skriver, at han har været i Hjørring med grise.

9. juli sker der næsten en katastrofe. Han noterer, at han har mistet soen med de 14 grise. Den er åbenbart blevet nødslagt, for dagen efter skriver han, at han har gjort soen i stand og saltet den. Biavl har han også beskæftiget sig med, han skriver i 1889, at han har været til foredrag om bier.

Der har været tørvemose til Hjabelund, og han har åbenbart haft et ælteværk, for 11., 12., 13. juli har han kørt tørv til mejeriet, i alt over 40.000, og det er noteret, at det er æltede tørv. Desuden skriver han i august 1890, at der til dato er kørt 131 læs mergel på Hjabelunds marker. Alligevel var det stadig ham, der stod for rugbrødsbagningen, og han fandt også tid til at hjælpe Hanne med at vaske og plukke bær. Der bliver også plantet læhegn og træer, og der bliver anlagt en have. Hanne var meget have interesseret, og da de senere fik bedre råd, købte hun sjældne planter hjem pr. katalog. Haveinteressen er nedarvet i generationerne, og vi har stadig oldemors gule rose, og oldemors tingester (Have-Gloxenia) i vore haver. Oldemor Hanne havde som nævnt lært syning. Vi har nogle fotografier af hendes døtre som unge. Deres kjoler, som Hanne selv har syet, ser ud som var de sprunget direkte ud af en modejournal. At Jens Christian har påskønnet hendes dygtighed, er der vist ingen tvivl om. 22. november 1890 noterer han, at han har været i Hjørring med lammekroppe og der købt en symaskine til Hanne.

I sommeren 1891 bygges stuehus i Hjabelund. Nu begynder notaterne at være endnu kortere, 3 dage på en linie, og den 18. november 1891 slutter dagbogen desværre.

Jens Christian og Hanne var knyttet til Indre Mission, og der havde han også forskellige tillidshverv. Men han satte dog visse grænser. Engang var der en missionsmand, der bebrejdede ham, at han leverede mælk til mejeriet om søndagen. Jens Christian svarede, at når Vorherre lod køerne give mælk om søndagen, så skulle man skønne på de gode gaver, og ikke lade dem gå til spilde. Hans tolerance overfor anderledes tænkende kom også til udtryk engang han fulgtes med en missionær, og de kom forbi kroen, hvorfra man kunne høre dansemusikken. Missionæren beklagede sig da over den fordærvede ungdom. Men oldefar gjorde opmærksom på, at han selv i sine unge dage nok havde kunnet lide en svingom. Selv om dagbogen holder op, kan man stadig følge Jens Christian, men knap så tæt. Der er brugt mange sider i bogen på regnskaber, og fra postkvitteringsbogen kan man også hente nogle oplysninger. Endelig er der jo Jens Christians ansøgning om alderdomsunderstøttelse, der giver god oplysning om de bitre år under landbrugskrisen efter første verdenskrig, hvor han har måttet synes, at alt, hvad han havde bygget op, smuldrede mellem fingrene på ham. Af et par regnskaber for 1903 og 1904 fremgår det, at han har haft et pænt overskud. Der er blandt andet købt heste for 1090 kr. Måske er det de sagnomspundne små, blå russere, der siden blev brugt som køreheste. I 1904 solgte han både Gl. Skole og Hjabelund og købte Søndergård på Ouenstrup Hede ved Skæve. Søndergård har på det tidspunkt været på ca. 125 tdr. land, men nok mest hede. Endnu en gang blev der plantet læ, og også større plantninger med forskellige nåletræer blev sat i værk. Der blev brækket hede og bygget nye huse. Inden 1910, da Ditlev blev gift, var Søndergård bygget op, samtidig med at der var bygget til Ditlev. Han fik en udstykning på 37 tdr. fra Søndergård. Der var også solgt fra til en anden ejendom på 20 tdr. land.

I disse år gik det godt økonomisk. I 1909 og 1910 blev der indkøbt cykler til alle børnene og ham selv. Der blev indbetalt penge flere gange til "A.Jensen du Nord i Hjørring". Andreas Jensen var cykelhandler i Hjørring og nevø til Jens Christian. I disse år begyndte han også at få sat børnene i vej.

Af regnskabsbogen fremgår, at hvert barn fik 8000 kr, når de købte gård eller startede forretning.

I 1917 flytter Jens Christian tilbage til Mylund og køber gården Pølund. Søndergård sælges til en datter og svigersøn, måske var det også et ønske om at få noget mindre at passe. Han er på det tidspunkt godt tres år gammel. I Mylund virker han meget aktivt for at få bygget en kirke. Den bliver indviet i 1926, men allerede i 1924 sælger han Pølund til en søn og køber et hus i Østervrå. Allerede da er det hele på grund af landbrugskrisen ved at gå galt. Men alt dette vil jeg lade Jens Christian selv fortælle om igennem den ansøgning om alderdomsunderstøttelse, han skrev i 1931 efter at han i første omgang var blevet nægtet aldersrente. Tankevækkende er det at se kladden til brevet. Noget af den er skrevet bag på en regning, som hans datter har fået. Regningen skal betales i løbet af 8 dage, ellers vil man gøre udlæg i skadesløsbrevet.

Ansøgning om alderdomsunderstøttelse

På grund af, at vi er nægtet alderdomsunderstøttelse af amtet, fordi man formener, at jeg har givet til mine børn, hvad vi havde, må jeg vel nok søge at gøre regnskab for min husholdning, som man siger.

Jeg kan oplyse, at jeg i 1876 tog hjem til min familie for at holde dem fra at komme på fattiggården. Jeg fik skøde på huset imod at de fik aftægt, det var den gamle skole ved Mylund, der kunne dårligt holdes 2 køer der ved dengang. Jeg havde den fra 1876 til 1888. I disse år fik jeg denne ejendom, hvoraf omtrent

halvdelen var hede, opdyrket og merglet og bygget nye huse derpå, så at der kunne holdes 4 køer og en hest ved ejendommen. I disse år mistede jeg 2 hustruer, min første kone døde af galopperende svindsot, som lægen kaldte det. Hun var sengeliggende. Hun var sengeliggende i 1½ år og led meget, det var trange tider, og vi var fattige. Min anden kone var en søster til min første, min anden kone døde af barselsfeber. Jeg havde da 4 børn, hvoraf den mindste var 14 dage og den næstmindste 14 måneder, de to andre var med min første kone, 6 og 8 år, og der var et dødt af min førstes barn, det døde den dag, hun blev begravet. Så var jeg enkemand i 3 år. Og blev da gift med min nuværende hustru i 1885, vi flyttede i 1888 til Sønder-hjabelund, som dengang bestod af gamle, dårlige huse og omtrent det halve af ejendommen var hede med mange sten og bøge-bakker. Der boede vi så til 1904, og i den tid fik vi heden opdyrket og det hele merglet, byggede nyt hus og lagde det hen på midten af marken, det lå før ved en udside.

Vi flyttede så i 1904 til Søndergård i Ouenstrup i Skæve, og der boede vi til 1917, og i denne tid fik vi heden, som var dertil, opdyrket og engene kultiveret og hele ejendommen merglet, byggede nye huse - som kohuset, og jeg udskiftede og solgte ca. 20 ' tdr. land derfra til 275 kr. pr. tår. land, og så fik min søn 37 tdr. land, hvorpå jeg byggede et hus til ham. Så flyttede jeg derfra i 1917 til Pølund ved Mylund, og der var vi til 1924 da vi flyttede her til Østervrå, hvor vi endnu bor. Da vi i 1917 flyttede fra Ouenstrup til Pølund, fik min datter og svigersøn denne gård, men kom i trang ved at han havde indgået kautionsforpligtelser for 2 af sine brødre, og så var han gået med til kartoffelmelsfabrikken, som vist tog godt 8.000 kr. Og kautionsforpligtelser over for broderen tog ca. 20.000 kr. Jeg ved det ikke så bestemt, det var jo i de ulykkelige krigstider, man ødelagde så meget, men jeg måtte i 1927 overtage Søndergård ved tvangsauktion, og min datter og svigersøn har siden haft den i forpagtning imod at alle udgifter og renter blev betalt af dem, og det har de også kunnet, men nu kniber det for dem. Så var det Pølund, som min søn fik, da jeg flyttede til Østervrå, der havde jeg 10 tusind som står i, og det mente jeg var nok til os at leve af. Men så har jeg også kautioneret for ham, da det kom til at knibe for ham, jeg ville have ham til at sælge, men han kunne ikke afse ejendommen før det var for sent, og det blev til tvangsauktion, og jeg måtte så overtage den i foråret 1931. Nu har jeg endelig fået den solgt til 30.000 kr, men mine 10.000 til er jo tabt ved alt, hvad jeg måtte betale af gæld på udgifterne ved overtagelsen. Det kan jo bebrejdes mig, at jeg gik i kaution, men er der ikke så mange andre, der har gjort det samme, og er det værre, at jeg gik i kaution for mit eget barn, end hvis det var en fremmed. Min kone ligger og kommer vist ikke op mere, men hun har været mig en god hustru og har udrettet meget, og dog altid haft et dårligt helbred. Vi har haft 16 børn i alt med dem fra første ægteskab. Jeg har ingenting haft fra først af, men min hustru havde 2.000 kr i arv fra hendes hjem. Vi har haft megen sygdom, og 5 børn er døde, men at der var nogen, der ville sige, at vi var uværdige til alderdomsunderstøttelse, hvis vi ikke havde samlet noget til al leve af på vore gamle dage, medmindre vi ved hårdt arbejde, megen nøjsomhed og sparsommelighed havde ment, at vi havde nok at leve af, men som vi for en stor del med tidernes ugunst og prisfald, er gået tabt. Ser det ud som om vi har forbrudt ved vores stræbsomhed. Jeg kunne vel også med rette sige, at de 4 ejendomme, den gamle skole ved Mylund, Hjabelund, Søndergård i Ouenstrup, den ejendom min søn fik jord af fra Søndergård har stat, amt og kommune fået over 100 gange så meget i indtægt af, at jeg har dyrket dem op end det forventes vi behøver i aldersrente, denne redegørelse kan jo se ud som selvros, men det er det ikke thi Gud skal have ære og tak for hvad vi fik nåde til at udrette, men jeg synes, at jeg var nødt til dette, fordi min datter kan ikke blive ved at sørge for os uden selv at køre fast, derfor beder jeg. Kan i ikke komme os til hjælp på en eller anden måde før det bliver for sent for min datters skyld.

Oldefar Jens Christians ansøgning om alderdomsunderstøttelse er et fremragende dokument. Han beskriver heri et langt og meget virksomt liv, han fortæller meget levende om sit nok ikke altid helt nemme liv. Det er slet ikke nødvendigt at skrive kommentarer til dette brev, for det er essensen af oldefars liv, der her rulles op for os. Men bittert har det nok været at se sit livsværk smuldre på grund af tidernes ugunst. Når man sidder med de gamle dokumenter, ser man hvordan oldefar og hans sønner har kautioneret for hinanden på kryds og tværs. Og man lægger især mærke til beløbenes størrelse. Skulle man låne bare 400 kr i bank eller sparekasse, skulle der mindst 4 kautionister til, foruden meget gerne et skadesløsbrev i ejendommen. En anden ting, man lægger mærke til, er den klare og tydelige skrift, som gør brevet meget let læseligt, desuden er det forbløffende rigtigt stavet, så oldefar må have fået god undervisning og været meget kvik.

Igennem hele livet havde Jens Christian mange tillidshverv, bl.a. som kasserer eller bestyrelsesmedlem i de mejerier, han leverede mælk til. En lang tid var han også formand for Foderstofforeningen i Skæve Sogns vestlige del. Da han flyttede til Østervrå, blev det også ham, der sørgede for at sende honorarer til de forskellige missionærer, man havde som talere i Indre Mission. Denne driftige mand måtte naturligvis også have noget at tage sig til i alderdommen, så efter at have levet sit liv som grovsmed og bonde, begyndte han, da han var over halvfjerds år, at brodere. 105 kaffeduge blev det til, foruden alle småtingene, alt bro-

deret med fladsyning eller det, der hed kort og langt sting. Meget af det blev solgt til fordel for Santalmissionen. Hans broderier er meget sirligt udført, og han tog adskillige præmier hjem fra Husflidsforeningen. Jens Christian brugte flittigt sin cykel om sommeren. Og selv i sine høje alderdom cyklede han rundt for at besøge børn og børnebørn, der boede i omegnen. Han døde i 1939, 84 år gammel, og blev begravet på Østervrå Kirkegård. Graven blev sløjftet i 1997, og det er måske det, der gav mig den indskydelse, at jeg skulle prøve at sætte ham et varigt minde gennem denne artikel.

Inger Nielsen

Valstedgårdvej 6, 9240 Nibe. Født 1930 i Ouenstuplund, Skæve.

Lærereksamen 1962. Ansat ved Nibe Kommunale Skolevæsen 1963-1990.